

A tudatos fejlődés lehetséges útjai

Közel tíz éve ismerkedünk az önszabályozott tanulás jelenségkörével D. Molnár Éva tanulmányain keresztül, de most végre könyv formájában is olvashatjuk izgalmas bevezetését a tudatos fejlődés birodalmába, azaz az önszabályozott tanulás szakirodalmának útvesztőibe. Szerencsére saját kutatási tapasztalatain keresztül biztos utakon, határozott irányítással vezet el bennünket a témáról kialakuló biztos tudásig.

Az önszabályozott tanulás jelentőségének érzékeltetéséhez talán elegendő annyit megemlítenünk, hogy a PISA-kutatások már a kezdetektől fogva lényeges szempontként, háttérváltozóként kezelték a vizsgálatban részt vevő tanulók önszabályozott tanulásának tartalmát és fejlettségét. Míg nemzetközi téren a gazdag és túlburjánzó szakirodalom egy izgalmas, gyakran és széles körben kutatott témakört jelez, az önszabályozott tanulás a hazai tanuláskutatás és -fejlesztés számon tartott, de kevésbé kutatott területét képezi. Ennek eredményeképpen D. Molnár Éva *Tudatos fejlődés* című könyve hiánypótló. Az önszabályozott tanulás problémakörének átfogó bemutatására törekszik, deklarált célja útmutatóként szolgálni az iskolai tanulás iránt érdeklődő kutató szakemberek, illetve gyakorló pedagógusok számára. Ugyanakkor a könyv túlmutat a nemzetközi szakirodalom változatos értelmezéseinek, feltárt összefüggéseinek bemutatásán, több, mint 10 éves kutatómunka tapasztalatait mutatja be, saját értelmezési kerettel, mérési és fejlesztési koncepciókkal.

A szerző már a bevezetőben a fogalomhasználat pontosításával indít: az angol 'self-regulated learning' fordításának elsőként megjelenő és hazánkban elterjedő formája az 'önszabályozó tanulás', ezzel szemben D. Molnár Éva megpróbálja tisztázni a kifejezések mentén felmerülő dilemmákat, és úgy véli, hogy az 'önszabályozott' kifejezés pontosabban jelöli a tanulási folyamat szabályozott, irányított jellegét. A könyv tartalma egyaránt épít a téma elméleti és gyakorlati aspektusaira, a könyvet alkotó nyolc fejezetből az első négy az elméleti alapok bemutatását tűzi ki célul, a következő három az önszabályozott tanulás mérésével, vizsgálatával foglalkozik, az utolsó fejezetben pedig egy fejlesztőprogram kísérleti alkalmazásának tapasztalatait és eredményeit olvashatjuk.

Az elméleti alapozás a tanuláselméleti alapok modern értelmezéseivel indul, majd a szabályozáselmélet fontosabb összefüggésein keresztül megfelelő alapozást nyújt az önszabályozott tanulás alapos áttekintéséhez, szakszerű és egyben komplex értelmezéséhez. A szerző a tanulás modern újraértelmezésének szükségességéről ír, úgy véli, hogy a társadalmi, gazdasági változások, a technológiai, digitális kommunikáció fejlődése, valamint a szociálpszichológia és az agykutatások újabb eredményei vezetnek el a tanulás újszerű felfogásának létrejöttéhez, mindez pedig megfelelő alapot képezhet az önszabályozott tanulás korszerű megközelítéséhez is. A tanulás definiálásában olyan tényezők játszhatnak szerepet, mint a tanulás szociális, intézményi aspektusai, a tanulás új eszközei, illetve eredményei, de az egyéni különbségek figyelembe vétele, az előzetes tudás, valamint a pedagógus szerepe mind olyan tényező, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni egy korszerű tanulásdefiníció megalkotásakor. Miben nyújthat újat egy modern tanulásdefiníció a régiekhez képest? A szerző szerint az új tanulásfelfogások nem megdöntik vagy megcáfolják a hagyományos alapdefiníciót, amely alapvetően a pszichikumban történő tartós változást jelez, hanem részletesebben kifejtik a „pszichi-

kus aktivitás” és a „tartós változás” jelenkori elvárásainak megfelelő követelményeit. A napjainkra kialakuló számos tanulásemélet közül a szerző azokat tartotta érdemesnek bemutatni, amelyek sajátos struktúrájukkal támogatják az önszabályozott tanulás alaposabb megértését.

A könyv második fejezete részletesen tárgyalja az önszabályozás értelmezési kerekeit, a fejlődéséről kialakult koncepciókat és a változatos elméleti megközelítéseket, így módon nemcsak a tanulás, hanem az önszabályozás fókuszja is segíti az olvasót az önszabályozott tanulás jelenségvilágának megértésében.

A harmadik fejezetben az önszabályozott tanulás meglehetősen szerteágazó és gazdag szakirodalmából nyújt ízelítőt a szerző. Újdonságként hat a könyvben, hogy a témakör olyan elemeinek tárgyalására is kitér, amelyeket a hazai szakirodalom még érintőlegesen sem tárgyal, a fogalom pontos értelmezéséhez viszont elengedhetetlenek. A szándékosság és tudatosság szerepének körvonalazásában a szerző határozott elképzelésekkel rendelkezik: az önszabályozott tanulás esetében a cél maga a tanulás, és a szándékosság ebben az egyik legfontosabb kulcsfogalom. Hasonlóan a tudatosság is az önszabályozás fontos jellemzője, hiszen azt feltételezi, hogy képesek vagyunk a tanulásal kapcsolatos, összetettebb folyamatokról is beszámolni. Minden tanuló rendelkezik valamilyen elképzeléssel saját tanulásának szabályozásáról, de az lehet naiv, rosszul strukturált, illetve jól kidolgozott is. Szerencsére a jó önszabályozott tanulás lehetősége már születésünktől kezdve bennünk rejlik, fejlődése az iskolában azonban negatív előjelűvé is válhat, a külső szabályozás ugyanis elbizonytalanítja a gyerekeket, gátolja az önszabályozás reális és egészséges fejlődését. Az önszabályozott tanulást tárgyaló szakirodalom számos, egymástól koncepcionális, illetve módszertani szempontból is eltérő magyarázó elmélettel rendelkezik. E könyv szerzője röviden bemutatja a legfontosabb megközelítéseket, az azokat alkotó komponenseket. A folyamat egészének ismertetésekor Pintrich elméletét használja fel, ami a nemzetközi szakirodalomban a legismertebbnek és a legátfogóbbnak nevezhető modellként jelenik meg.

Minden tanuló rendelkezik valamilyen elképzeléssel saját tanulásának szabályozásáról, de az lehet naiv, rosszul strukturált, illetve jól kidolgozott is. Szerencsére a jó önszabályozott tanulás lehetősége már születésünktől kezdve bennünk rejlik, fejlődése az iskolában azonban negatív előjelűvé is válhat, a külső szabályozás ugyanis elbizonytalanítja a gyerekeket, gátolja az önszabályozás reális és egészséges fejlődését.

A negyedik fejezet az önszabályozott tanulás vizsgálatának kérdéseit taglalja, röviden vázolja a nemzetközi kutatási tendenciákat, kiemelve, hogy saját mérőeszközének kidolgozásakor a kognitív és motivációs struktúrák feltárására leggyakrabban használt kérdőíves módszert részesíti előnyben. A bemutatásra kerülő kutatás fókuszja tehát deklaráltan az önszabályozott tanulást képességként definiáló megközelítésmód és ennek módszertani megvalósítása. Talán teljesebb képet nyújtott volna a tanulás önszabályozására folyamatként tekintő megközelítés részletesebb bemutatása, jelezve a legfrissebb kutatási tendenciákat, amelyek azt a vélekedést tükrözik, hogy az önszabályozó tevékenység a környezeti feltételekhez adaptívan alkalmazkodva alakul és változik, vizsgálata nem egyszerű feladat, hiszen még nyitott kérdések mentén is nehézkes annak feltárása, hogyan realizálódik a tanulási folyamat szabályozása a változatos kontextus keretei között.

A könyv gyakorlati részében bemutatott empirikus kutatás nagy érdeme, hogy sor került egy, a nemzetközileg is elismert és gyakran használt Pintrich-féle kérdőívhez

struktúrájában és tartalmában is hasonló, ugyanakkor a hazai viszonyokhoz illeszkedő kérdőív kidolgozására és reprezentatív tanulói mintán történő kipróbálására. Az eredmények bemutatása gazdag és sokrétű leírást nyújt a közoktatás változó szintjein és iskolatípusaiban tanuló iskolások tanulási és motivációs sajátosságairól. Kiemelt jelentőségűnek nevezhető az önszabályozott tanulás és iskolai eredményesség összefüggéseit tárgyaló fejezet tartalma, ami számos komponens esetében mutatja ki a tanulási stratégiák és motívumok szoros kapcsolatát az iskolai eredményességet meghatározó tényezőkkel. A részletesen bemutatott és értelmezett eredmények a pedagógusok számára gazdag információforrást jelenthetnek, de talán használhatóbbak lennének, ha ajánlásokkal is támogatva volna a könyv a lehetséges fejlesztési törekvéseket.

Az önszabályozott tanulás gazdag szakirodalmában megjelenő elméleti modellek megfelelő adaptációja, konkrét alkalmazása mindig nagy kihívást jelent a témában kutató szakemberek számára. A könyvben bemutatott mérési eszköz és fejlesztési koncepció kidolgozása és alkalmazása ennek az adaptációs folyamatnak egy sikeres modelljét és lehetséges útját mutatja be szemléletesen. A felsőoktatásban tankönyvként is kiválóan alkalmazható kötet az önszabályozott tanulás átfogó értelmezéséhez nyújt keretet, részletesen tárgyalva a folyamat fázisait, az eredményes önszabályozott tanuláshoz szükséges alkotó komponenseket és a fejlesztés lehetőségeit.

Irodalom

D. Molnár Éva (2013): *Tudatos fejlődés. Az önszabályozott tanulás elmélete és gyakorlata*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kovács Zsuzsa

Kaposvári Egyetem, egyetemi adjunktus